

[Jest jsoucnost?]¹ [1983]

P[ra]ha, 24. 10. 83 (výklad LvH)

Příprava

- 01 Na základě řečeného se musíme tázat: jaké místo má konstituce intencionálního předmětu v procesu poznání? Nebo jinými slovy: jakou kognitivní hodnotu má konstruovaný intencionální předmět?
- 02 Je zřejmé, že konstrukce intencionálního předmětu může být na jedné straně inspirována úsilím poznat a na druhé straně že již konstruovaný intencionální předmět se stává (může stát) prostředkem poznání. Sám intencionální předmět však není součástí poznání, zejména pak nikoliv součástí poznání skutečných předmětů.
- 03 Platně nasouzeným pojmem můžeme mínit intencionální předmět, který legitimně zastupuje, reprezentuje určitý druh, typ skutečností, skutečných předmětů. Podmínkou takové legitimacy je, jak musíme podtrhnout, platné nasouzení pojmu; to je logická podmínka (podmínka logické povahy). Proto jedna cesta zkoumání povahy a správnosti, pravdivosti poznání musí vést přes vyšetřování soudů, souzení vůbec a kontextů, bez nichž soudy nedávají smysl a nejsou možné.
- 04 Druhou podmínkou zmíněné legitimacy je právě ona Heideggerem zpochybněná adekvátnost, tedy jakási analogičnost či podoba, vyjevující se při srovnání konkrétní skutečnosti nebo určitého typu či třídy skutečností (skupiny) s konstruovaným intencionálním předmětem. (Nikoliv tedy pojmem!)
- 05 Reprezentativnost intencionálního předmětu ve vztahu k určité skutečnosti nebo určité skupiny skutečností téhož typu je založena na postižení (ovšem reprezentativním, tj. intencionálním postižení) hlavních vlastností oné skutečnosti či oněch skutečností téhož typu. Posoudit, co náleží k hlavním vlastnostem nějaké skutečnosti a co nikoliv, záleží zase na širších kontextech; to necháme nyní stranou.
- 06 Naše otázka bude nyní znít takto: existuje nějaká pro poznání skutečnosti významná, nebo dokonce eminentně, svrchovaně důležitá vlastnost této poznávané skutečnosti, kterou nemůže být – a to z principiálních důvodů nemůže – vybaven příslušný reprezentující intencionální předmět? (Tady nejde o nedostatek v hodnocení toho, co je důležité a co nikoliv, nýbrž o zásadní nemožnost přisoudit intencionálnímu předmětu vlastnost, o níž víme, že má svrchovanou důležitost pro povahu předmětu skutečného.)
- 07 Odpověď, po jedné stránce snadná, je po druhé stránce nesnadná, ale není nesnadná sama o sobě, nýbrž v důsledku celé hromady či spíše celého systému předsudků, které nás od vyslovení oné snadné odpovědi intenzivně odrazují. Právě proto však jsme se rozhodli jít tímto směrem a po této cestě, abychom se dostali na kůži těmto předsudkům.
- 08 Základní rozdíl mezi intencionálním předmětem a skutečným předmětem je to, že intencionální předmět je pouze míněn, resp. že je míněním konstituován a bez mínění

¹ Strojopis postrádá nadpis; jde o přípravu na bytový seminář konaný 24. 10. 1983 a na zvukové nahrávce označený „Jest jsoucnost?“. – Pozn. red.

postrádá jakoukoliv svébytnost, zatímco skutečný předmět je nezávislý na našem mínění, tj. neztrácí nic ze své skutečnosti, není-li míněn, právě tak jako jeho skutečnost není nikterak a ničím obohacena, je-li míněn.

- 09 V dějinách filosofie byl tento rozdíl formulován za pomoci celé řady různých termínů, na nichž nám v této chvíli nezáleží. Proto zůstaneme u poněkud příliš jednoduché formulace, kterou budeme muset také velmi brzo upřesnit: skutečný předmět „*jest*“, kdežto intencionální předmět „*není*“ žádným „*jsoucnem*“. Jinak tedy lze o skutečném předmětu mluvit jako o „*jsoucnu*“, případně „*skutečném jsoucnu*“, zatímco o intencionálním předmětu můžeme říci, že je *jsoucnem*, jenom se zřetelně vyslovenou výhradou: je to buď „*pouze myšlené jsoucno*“, nebo „*ideální jsoucno*“ (což je totéž jako *idea jsoucna* či *myšlenka jsoucna*), apod.
- 10 Zároveň si však musíme uvědomit, že pojem *jsoucna* soustřeďuje naše myšlení (přesně: naše myšlenkové intence) ke „*jsoucnu*“ jakožto myšlenkové konstrukci, tj. jakožto k intencionálnímu předmětu. Tento intencionální předmět míní, tj. zároveň reprezentuje, každou skutečnost, o které lze právem prohlásit, že „*jest*“. *Jsoucno* jakožto skutečnost lze tedy mínit, tj. myšlenkově uchopit, pojmut, reprezentovat pomocí *jsoucna* jakožto intencionálního předmětu.
- 11 Nyní stojíme před zajímavou, ale také nesmírně důležitou otázkou: lze pomocí nějakého intencionálního předmětu mínit něco, co *jest*, pouze a výhradně vzhledem k tomu, že *jest*? Jinak řečeno: můžeme mínit ten aspekt *jsoucen*, který spočívá v tom, že *jsou*? Nazvěme tento aspekt „*jsoucností*“. Co můžeme říci o „*jsoucností*“ *jsoucen* (skutečných *jsoucen*) ve srovnání se „*jsoucností*“ jakožto intencionálním předmětem?
- 12 Námitka: trojúhelník jakožto intencionální předmět má sice tři vrcholy, tj. tři špice, ale žádnou z těchto špiček nemůžeme nikomu vypíchnout třeba oko. Proto není pravda, že *jsoucno* jakožto intencionální předmět nemůžeme vybavit *jsoucností*. Naopak, už v samotné povaze *jsoucna* jakožto intencionálního předmětu je obsažena jeho *jsoucnost*, ale ovšem *jsoucnost* jakožto intencionální předmět, nikoliv skutečná *jsoucnost*, tj. *jsoucnost* skutečného *jsoucna*, neboť *jsoucno* jako intencionální předmět není *jsoucnem* skutečným. Jde tudíž o záměnu rovin jako *próton pseudos* zmíněného argumentu.
- 13 Odpověď: nejde o srovnávání skutečného *jsoucna* a *jsoucna* jakožto intencionálního předmětu, pokud jde o jejich „*jsoucnost*“ skutečnou. Naším cílem je odhalit základní diskrepanci mezi skutečnou *jsoucností* skutečného *jsoucna* a mezi míněnou *jsoucností* míněného *jsoucna*. Chceme prokázat, že tu právě chybí *adaequatio*, tj. jakákoliv podoba či analogie mezi skutečnou *jsoucností* a mezi *jsoucností* jakožto intencionálním předmětem. Naším bezprostředním cílem je prokázat tuto diskrepanci, tuto nesouhlasnost, a vyvodit z odhalení této nesouhlasnosti příslušné důsledky.
- 14 Základní chybou příkladů, kterých bylo v dosavadní tradici používáno k demonstracím některých logických pravidel a souvislostí, bylo, že se téměř výhradně omezovaly na tzv. nepravá *jsoucna*, tj. agregáty, jejichž fenomenologickou syntezi či integraci garantoval poznávající a myslící subjekt, ale již nebylo možno opřít o jejich svébytnou, na

poznávajícím a myslícím subjektu nezávislou integritu. Proto si záměrně zvolíme příklady jiné, totiž příklady tzv. pravých jsoucn, jež představují integrované dění, strukturované nejen jako prostorová (a okamžitá) jednota, nýbrž také jako jednota v čase. Nejlepším příkladem pravého jsoucn je živý organismus. Ten je nejenom vnitřně integrovaným prostorovým útvarem, ale také jakousi komplikovanou, ale vnitřně sjednocenou událostí v čase, která má svůj počátek, průběh a konec v časovém smyslu.²

- 15 Živý organismus „jest“, tzn. žije od okamžiku svého zrodu až do okamžiku svého individuálního zániku. To, co předchází jeho zrodu, už k němu nenáleží, přestože to také „jest“, a to docela v témž smyslu, jako k němu nenáleží to, co je vedle něho a kolem něho ve smyslu prostorovém. Stejně tak tomu jest potom, co organismus zahynul a už nežije. Může z něho a po něm zbyť leccos, o čem můžeme platně prohlásit, že to jest (např. srst, vyschlá kůže, kostra apod.), ale tato jsoucn už nenáleží k žádné jsoucnosti onoho jsoucn, jímž byl daný živý organismus. Je tedy jasné, že živý organismus jako jsoucn „jest“ v různých okamžicích svého žití tím, čím jest, pouze v časovém rozmezí svého života. Jsoucnost takového živého jsoucn má tedy určitý omezený rozsah svého trvání v čase, ale na druhé straně nemůže být omezena na pouhou punktualitu.
- 16 Řekneme-li o živé bytosti, že jest, máme (či máme mít) na mysli její celý život, nikoliv její momentální výskyt *hic et nunc* v určitém kontextu (např. také v kontextu našeho pozorování a vnímání). Z toho přímo vyplývá, že jsoucnost pravého jsoucn je nerozlučně spjata s časem a že je součástí procesu života, tedy procesu životních změn.
- 17 Pojem jsoucnosti byl však už v nejstarší filosofické tradici (s jedinou výjimkou)³ vypracován naprosto sterilizovaně od jakékoliv souvislosti s časem. Jsoucnost znamená okamžitou jsoucnost, nikoliv něco v čase proměnlivého, a přesto integrovaně trvajících. Jsoucnost znamená zakotvenost ve zdroji veškeré jsoucnosti, tj. v *arché*. A protože *arché* je jsoucím od počátku až na věky, nezávisle na času a mimo jakýkoliv čas, je nutně i ona zakotvenost jsoucího v *arché* zakotveností v čemsi mimočasovém a neproměnném. Toto chápání jsoucnosti je přímým důsledkem onoho pojmového myšlení, kterému říkáme předmětné, a vede k dvojímu možnému závěru.
- 18 Buď je v onom absolutním bezčasovém jsoucnu „*arché*“ zakotveno vše bez výjimky, a pak vlastně již sama různost jsoucn – a tím spíše jejich proměnlivost v čase – je pouhým zdáním. A pak je to, co vskutku „jest“, pouze jedním jediným (Parmenidés). Anebo má každé skutečné jsoucn nespočetnou (ne-li nekonečnou) řadu jsoucností, z nichž každá je nečasová, resp. vytržená z času, a které seřazeny⁴ časově vedle sebe čili za sebou dávají „dojem“ dějící se události života živé bytosti. (Zénón pozitivně interpretovaný.) Pak ovšem jsou tyto nespočetné „jsoucnosti“ pouhými intencionálními předměty (podobně jako *archai*, a tedy podobně jako Parmenidovo „*hen kai pan*“), zatímco „jsoucnost“ skutečného jsoucn je něčím velice odlišným a onomu intencionálnímu předmětu naprosto nepodobným.

² Na strojopisném průpisu je zde připsáno rukou: „(probráno 24. 10.)“. – Pozn. red.

³ Mínen je patrně Hérakleitos. – Pozn. red.

⁴ Ve strojopise „které je seřazeny“. – Pozn. red.

- 19 V minulosti došlo k tomu, že se spíše než termínu jsoucnost užívalo termínu bytí. V nejnovejší době se v rámci kritiky celé dosavadní tradice západoevropského myšlení (již od dob presokratiků) stále víc dává důraz na spjatost bytí a času (zejména tu jde o epochální Heideggerovu knihu *Sein und Zeit*, která tuto spjatost podtrhuje už svým titulem). Vyvodíme proto důsledky ze svých úvah a formulujeme je za pomoci termínů v minulosti často užívaných v odlišných významech, a to tak, že je svobodně uvedeme do nových kontextů.
- 20 Když budeme mluvit o bytí nějakého jsoucná (pozitivně, kladně), pak to znamená, že 1) jde o pravé jsoucná a že 2) jde o skutečné jsoucná. Naproti tomu, když budeme mluvit o jsoucnosti nějakého jsoucná, bude to znamenat, že máme na mysli nějaké jsoucná jakožto intencionální předmět (a to bez ohledu na to, zda jde o jsoucná pravé, či nepravé, alespoň pro první dobu).
- 21 Zatím necháme stranou všechny pokusy o podrobnou argumentaci a předvedeme si aplikaci zmíněného terminologického užití na některých příkladech, aby se dosavadní abstraktní postup měl příležitost ukázat jako něco platného pro svět a pro bytosti „z masa a kostí“. Tím zároveň přesuneme pomalu svou pozornost k problémům vnímání a pokusíme se zejména ukázat na základní chybu empiristické (a senzualistické) tradice.